

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΩΔΙΚΑ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΩΝ*

Κωνσταντίνος Δ. Παναγόπουλος

Αν. Καθηγητής του Αστικού Δικαίου στο Τμήμα Νομικής ΔΠΘ

1. Στη νεότερη Ελλάδα τα πρώτα νομοθετήματα περί συμβολαιογράφων ήταν, ήδη με την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα, ο ν. 13/2.5.1822 και ακολούθως το διάταγμα 25/26.3.1830 του Καποδίστρια. Στη συνέχεια ίσχυσε για σχεδόν 140 χρόνια ο «Οργανισμός των Δικαστηρίων και Συμβολαιογράφων», έργο της αντιβασιλείας του Όθωνα, που δημοσιεύτηκε δίγλωσσο (ελληνικά και γερμανικά) στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στο τεύχος 13 της 21.1/2.2.1834 και τέθηκε σε ισχύ την 26.1/6.2.1835.

Από το έτος 1973 ίσχυσε ο πρώτος, αλλά βραχύβιος, κώδικας (ν.δ. 1333/73 ΦΕΚ Α' 17/18.1.1973) και ακολούθησε ο ν. 670/1977 «Περί Κώδικος Συμβολαιογράφων» (ΦΕΚ Α' 232/25.8.1977), τον οποίο τέλος διαδέχθηκε ο σημερινός κώδικας που ψηφίστηκε με το ν. 2830/2000 (ΦΕΚ Α' 96/16.3.2000) και τέθηκε σε ισχύ στις 16.5.2000, πλην του άρθρου 147 που ισχύει από 16.3.2000.

Εντύπωση προκαλεί, ως επισημανθεί ως εισαγωγική παρατήρηση, ότι με τη συμπλήρωση ενός μόλις έτους εφαρμογής του ο νέος κώδικας γνώρισε την πρώτη, εκτεταμένη μάλιστα, τροποποίησή του¹, την οποία ακολούθησαν άλλες τέσσερις (!) μέσα σε λιγότερο από τρία χρόνια². Κάτι που σε μεγάλο βαθμό πρέπει να αποδοθεί και στην παράδοση μυστικοπάθειας που συνόδευσε τις προπαρασκευαστικές του εργασίες, με αποτέλεσμα να μη δημοσιοποιηθεί δυστυχώς το προσχέδιο του κώδικα συμβολαιογράφων. Έτσι, το χρονικό διάστημα από τον Οκτώβριο του έτους 1997 που παραδόθηκε το τελικό Σχέδιο από τη συντακτική επιτροπή στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, μέχρι την ψήφισή του τον Μάρτιο του 2000, δεν αξιοποιήθηκε για την έκθεση της ρυθμίσεως σε επιστημονικό διάλογο, ο οποίος ασφαλώς θα συνέβαλε στην πρόληψη ατελειών, από τις οποίες η διόρθωση ορισμένων επιχειρήθηκε μεν εκ των υστέρων με τους αλληπάλληλους νόμους που προαναφέρθηκαν (όχι πάντα επιτυχώς), αρκετές όμως εξακολουθούν να παραμένουν, όπως επισημαίνεται στις επόμενες παραγράφους.

2. Το άρθρο 147 του ισχύοντος κώδικα συμβολαιογράφων (ν. 2830/2000), με παράτιτλο «Άκυρες και ακυρώσιμες συμβολαιογραφικές πράξεις» ορίζει: «Συμβολαιογραφικές πράξεις άκυρες ή ακυρώσιμες, κατά τον Κώδικα Συμβολαιογράφων που προΐσχυσε, θεωρούνται από τη δημοσίευση του παρόντος

---

* Προδημοσίευση από τον τιμητικό τόμο Απ. Γεωργιάδη.

1. Δέκα πέντε διατάξεις του κώδικα τροποποιήθηκαν ή αντικαταστάθηκαν με τις ισάριθμες παραγράφους του άρθρου 32 ν. 2915/2001.

2. Με τους νόμους 2993/2002 παρ. 11 & 12, 3090/2002 παρ. 9 & 14, 3160/2003 παρ. 59 και 5828/2004 παρ. 5.

έγκυρες, εκτός αν έχει εκδοθεί τελεσίδικη δικαστική απόφαση».

α. Η διατύπωση αυτή είναι διπλά αδόκιμη: Πρώτον, στον προϊσχύσαντα κώδικα δεν προβλεπόταν ακυρωσία, αλλά μόνον ακυρότητα των συμβολαίων, ώστε η αναφορά σε «συμβολαιογραφικές πράξεις άκυρες ή ακυρώσιμες» είναι άστοχη. Ορθότερη ήταν η διατύπωση του αντίστοιχου άρθρου 149 του προϊσχύσαντος κώδικα (ν. 670/77), που έκανε λόγο μόνο για ακυρότητα (όχι και ακυρωσία) συμβολαίων που είχαν καταρτιστεί υπό την ισχύ του αμέσως προγενέστερου κώδικα (ν.δ. 1333/73) ή του Οργανισμού των Δικαστηρίων και Συμβολαιογράφων. Και είναι μεν αλήθεια πως υποστηρίχθηκε μεμονωμένα³ ότι από τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 12 του προϊσχύσαντος κώδικα συναγόταν δήθεν ακυρωσία του συμβολαίου ως συνέπεια παραλείψεων ή εσφαλμένης αναγραφής στοιχείων του άρθρου 8, επισημάνθηκε όμως⁴ ότι πέραν από τις δογματικές της αδυναμίες η άποψη αυτή περί «ακυρωσίας» δεν εύρισκε στήριγμα στο νόμο και μετέφερε αβασάνιστα όσα είχαν υποστηριχθεί υπό την ισχύ του ν.δ. 1333/73, αφενός παραβλέποντας τις σημαντικές και κρίσιμες για το ζήτημα αυτό αλλαγές που είχε επιφέρει ο ν. 670/77⁵ και αφετέρου μη συνειδητοποιώντας ότι ούτε με εκείνο το νομοθετικό καθεστώς ήταν δικαιολογημένη η παραδοχή «ακυρωσίας»⁶.

β. Δεύτερον, και σημαντικότερο, με το αντίστοιχο άρθρο 149 του προϊσχύσαντος κώδικα (ν. 670/77) θεράπευτηκε η ακυρότητα εκείνων μόνο των συμβολαίων, από τα καταρτισθέντα υπό τον προηγούμενο κώδικα (ν.δ. 1333/73), που δεν θα ήταν άκυρα αν καταρτίζονταν με τον τότε νέο (ν. 670/77). Προδήλως εκ παραδρομής ο νομοθέτης του ισχύοντος κώδικα (ν. 2830/2000) παρέλειψε να περιλάβει ανάλογη διευκρίνιση στο άρθρο 147, με συνέπεια να μένει η εντύπωση ότι ισχυροποιούνται προγενέστερα συμβόλαια που θα έπασχαν ακυρότητα και υπό την ισχύ του νέου κώδικα. Όμως κάτι τέτοιο είναι μάλλον αυτονόητο ότι δεν μπορεί να ανταποκρίνεται στην πραγματική βούληση του νομοθέτη, που είχε προφανώς κατά νου την παλαιά ρύθμιση (άρθρο 149 του ν. 670/77) θέλοντας να την επαναλάβει⁷, αλλά το επιχειρήσε κακότεχνα.

3. Από τον Δερβένια, Κώδις περί συμβολαιογράφων 1978 σελ. 83-85.

4. Κ. Παναγόπουλος, Συμβολαιογραφική ακυρότητα 1998 σελ. 137.

5. Ο ν. 670/77 δεν περιέλαβε ρύθμιση αναλόγου περιεχομένου με το άρθρο 15 του ν.δ. 1333/73.

6. Περισσότερα για την επισήμανση αυτή βλ. Κ. Παναγόπουλο, ό.π. σελ. 128 σημ. 278, όπου γίνεται μνεία και αντίκρουση της θέσεως που υποστήριξε υπό την ισχύ του ν.δ. 1333/73 ο Α. Θανόπουλος, Ο κώδις των συμβολαιογράφων 1973 σελ. 152.

7. Αυτό προκύπτει από την αιτιολογική έκθεση, που κατά τα λοιπά (επί της ουσίας του ζητήματος) είναι ελάχιστα έως καθόλου διαφωτιστική: «Με το άρθρο 147 ορίζεται ότι οι κατά το δίκαιο που προϊσχυσε άκυρες ή ακυρώσιμες γενικά συμβολαιογραφικές πράξεις θεωρούνται έγκυρες από τη δημοσίευση του κώδικα. Τούτο βέβαια υπό την αυτονόητη προϋπόθεση ότι η ακυρότητα αυτή δεν αναγνωρίστηκε με αμετάκλητη δικαστική απόφαση. Η θέση αυτή δεν είναι νέα. Σε πολλές περιπτώσεις για να αποφευχθεί η διατάραξη των συναλλαγών και να διασφαλιστούν τα συμφέροντα των συναλλασσομένων και η κοινωνική γενικότερη γαλήνη, κυρώθηκαν νομοθετικά συμβολαιογραφικές

Σε πρακτικό επίπεδο η διάσταση του προβλήματος καταφαίνεται στο ακόλουθο παράδειγμα: Αν μείνουμε πιστοί στο γράμμα του άρθρου 147 θα οδηγηθούμε στο παράδοξο (αν όχι παράλογο) να είναι άκυρο ένα συμβόλαιο που κατά παράβαση λ.χ. του άρθρου 10.5 του νέου κώδικα καταρτίζεται τώρα δίχως να συμπράξει διερμηνέας και να θεωρείται έγκυρο (ισχυροποιημένο με το άρθρο 147) ένα άλλο που είχε καταρτιστεί επίσης δίχως τέτοια σύμπραξη, δηλαδή με το ίδιο ελάττωμα, πριν από τις 16.3.2000 υπό την ισχύ του προηγούμενου κώδικα κατά παράβαση των άρθρων 10 & 12.1 εκείνου!

γ. Επιβάλλεται λοιπόν, με συσταλτική ερμηνεία, να γίνει η «ανάγνωση» του άρθρου 147 με τέτοιο τρόπο, ώστε να θεωρούνται έγκυρα εκείνα μόνο από τα άκυρα συμβόλαια υπό το προϊσχύσαν δίκαιο, τα οποία με το νέο κώδικα δεν θα έπασχαν ακυρότητα.

Για παράδειγμα, συμβόλαια που είχαν καταρτιστεί προ του ν. 2830/2000 από τοπικά αναρμόδιο συμβολαιογράφο, άρα ακύρως σύμφωνα με τη ρητή πρόβλεψη του άρθρου 4.2 του προϊσχύσαντος κώδικα (ν. 670/77), πρέπει να δεχθούμε ότι ισχυροποιήθηκαν κατ' εφαρμογήν του άρθρου 147, αφού με το νέο κώδικα⁸ δεν απειλείται πλέον ακυρότητα για το λόγο αυτό (σχετικώς βλ. αμέσως παρακάτω, αρ. 3). Αντίθετα, δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι ισχυροποιούνται τα συμβόλαια που παρά την απειλή ακυρότητας⁹ είχαν λ.χ. συνταχθεί δίχως τη σύμπραξη δεύτερου συμβολαιογράφου ή δυο μαρτύρων, στις περιπτώσεις που αυτή κατά το άρθρο 9 του προϊσχύσαντος κώδικα ήταν απαραίτητη και η οποία (σύμπραξη) εξακολουθεί να απαιτείται στις ίδιες περιπτώσεις, επίσης με ποινή ακυρότητας, σύμφωνα με το ταυτάριθμο άρθρο του ισχύοντος.

3. Όμοια διατύπωση με εκείνη του προϊσχύσαντος κώδικα (ν. 670/77) είχε η αρχική παρ. 2 στο άρθρο 4 του νέου (ν. 2830/2000), που όριζε ότι «κάθε πράξη του συμβολαιογράφου η οποία γίνεται έξω από την περιφέρεια της προηγούμενης παραγράφου είναι άκυρη και ο παραβάτης υπέχει υποχρέωση να αποζημιώσει τον ζημιωθέντα, ενώ παράλληλα υπόκειται σε πειθαρχική ποινή».

α. Η διάταξη αυτή καταργήθηκε όμως με το άρθρο 32 παρ. 1 του ν. 2915/2001 (και αναριθμήθηκαν σε 2 και 3 οι αρχικές παράγραφοι 3 και 4 του άρθρου 4 του κώδικα), ώστε πλέον δεν επάγεται ακυρότητα του συμβολαίου η σύνταξή του από τοπικά αναρμόδιο συμβολαιογράφο.

Η εξέλιξη αυτή αξίζει την επιδοκιμασία. Η καταργηθείσα ρύθμιση είχε ήδη υπό το προϊσχύσαν δίκαιο επικριθεί ως εξαιρετικά ανεπιεικής¹⁰ και μη ανταποκρινόμενη στο σκοπό του κώδικα συμβολαιογράφων, που αποβλέπει στην

πράξεις με διάφορες ελλείψεις και τυπικές ακυρότητες».

8. Όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32 παρ. 1 του ν. 2915/2001.

9. Άρθρο 12.1 του προϊσχύσαντος κώδικα (ν. 670/77).

10. Κ. Παναγόπουλος, ό.π. σελ. 65-67 και 140.

προστασία των συμφερόντων των συμβαλλομένων¹¹, κάτι που υπαγορεύει το (νομοθετικό και ερμηνευτικό) περιορισμό των ακυροτήτων στην έκταση που αυτές είναι όντως απαραίτητο να λειτουργήσουν οδηγώντας σε λύσεις εξυπηρετικές αυτού του σκοπού και όχι ανεπιεικείς, αντιστρατευόμενες αυτόν¹². Εξάλλου, δεν συμβάδιζε με τις διαμορφούμενες σήμερα συνθήκες «διατοπικής» (και μάλιστα όχι μόνο σε εθνικό, αλλά και σε διεθνές επίπεδο) παροχής υπηρεσιών στον ευρύτερο χώρο της δικαιοσύνης από συνεργαζόμενους δικηγόρους, συμβολαιογράφους και δικαστικούς επιμελητές, κάποτε δε και με λογιστές - φοροτεχνικούς, για την πιο ολοκληρωμένη υποστήριξη των πελατών¹³.

β. Διέλαθε ωστόσο της προσοχής του νομοθέτη του ν. 2915/2001, ότι πέραν της παραγράφου 2 του άρθρου 4 του κώδικα (την οποία ορθά κατήργησε), πρόβλεψη τοπικής αρμοδιότητας του συμβολαιογράφου με ποινή ακυρότητας απαντάται και στο άρθρο 9 για τη σύμπραξη δεύτερου συμβολαιογράφου¹⁴.

Είναι πρόδηλο, ότι για την ταυτότητα του νομικού λόγου αλλά και με το επιχείρημα «από μείζονος περί ελάσσονος» επιβάλλεται να δεχθούμε και για το άρθρο 9, ερμηνευτικά, την ίδια λύση που προκύπτει από το άρθρο 4, ως διάταξη γενική στη ρύθμιση της τοπικής αρμοδιότητας του συμβολαιογράφου. Επιβάλλεται δηλαδή να δεχθούμε ότι η τυχόν τοπική αναρμοδιότητα του κατά το άρθρο 9 συμπράττοντος συμβολαιογράφου δεν προκαλεί (εξ αυτού του λόγου) ακυρότητα του συμβολαίου.

4. Το άρθρο 7 του κώδικα συμβολαιογράφων ορίζει στο στοιχείο α' της πρώτης παραγράφου ότι «ο συμβολαιογράφος κωλύεται να συντάξει πράξεις ... όταν ... αυτός που δικαιοπρακτεί είναι σύζυγος ή συγγενής του εξ αίματος ή εξ αγχιστείας έως και του τρίτου βαθμού ή θετό τέκνο του».

α. Ορθά ο νέος κώδικας απάλειψε τον «σύγγαμβρο» από τα πρόσωπα που

---

11. Για το σκοπό αυτό βλ. και Ν. Νίκα, Ο δικαστικός συμβιβασμός 1984 σελ. 167-168.

12. Υπό το πρίσμα αυτό, η άποψη (Ε. Βουζίκας, Κληρονομικό δίκαιο τ. Β' 1976 παρ. 55 σελ. 353-354) ότι δεν συνεπάγεται καμία ακυρότητα η σύνταξη δημόσιας διαθήκης από συμβολαιογράφο που κατά γενική πλάνη θεωρείται τοπικά αναρμόδιος, ίσως θα μπορούσε τώρα (μετά την νομοθετική κατάργηση της ακυρότητας λόγω τοπικής αναρμοδιότητας του συμβολαιογράφου) να αξιοποιηθεί αναλόγως σε περιπτώσεις άλλες, όπου κατά τον ισχύοντα κώδικα εξακολουθεί να προβλέπεται ακυρότητα για παραβάσεις καθηκόντων του συμβολαιογράφου, όταν δεν είναι σε θέση να τις γνωρίζουν οι συναλλασσόμενοι και η ακυρότητα θα απέβαινε προς ζημία τους δίχως να φέρουν καμία ευθύνη και δίχως να είχαν τη δυνατότητα να την αποτρέψουν.

13. Χαρακτηριστική ήταν η σχετική επισήμανση στο 40ό πανελλήνιο συνέδριο συμβολαιογράφων (βλ. Κ. Μπέη, σε Συμβολαιογραφική Επιθεώρηση Κ' σελ. 493) για την ύπαρξη «υποκαταστημάτων» μικτών γραφείων δικηγόρων και συμβολαιογράφων σε Γερμανία, Βέλγιο, Σιγκαπούρη, Ιαπωνία κ.λπ.

14. Το εδ. β' της παρ. 2 του άρθρου 9 ορίζει ότι «ο συμβολαιογράφος που συμπράττει πρέπει να είναι και αυτός αρμόδιος κατά τόπο», η δε παράγραφος 4 του ίδιου άρθρου ορίζει ότι «η μη τήρηση των παραπάνω διατάξεων (σημ.: δηλαδή και της παρ. 2 εδ. β') επιφέρει ακυρότητα του εγγράφου».

πέραν των ανωτέρω περιελάμβανε η αντίστοιχη ρύθμιση του προϊσχύσαντος (ν. 670/77) και του προηγούμενου (ν.δ. 1333/73).

Εν πρώτοις η χρήση του όρου «σύγγαμβρος» μόνο, δίχως μνεία και της ομοιόβαθμης «συννυφάδας» ή του «μπατζανάκη»¹⁵ (συζύγου της αδελφής του συζύγου της συμβολαιογράφου) υπέκρυπτε την αδικαιολόγητη αντίληψη, για την εποχή που συντάχθηκαν και οι δύο προγενέστεροι κώδικες, ότι συμβολαιογράφος θα μπορούσε να είναι μόνο άνδρας. Εκ δευτέρου, συνιστούσε μάλλον υπερβολική διεύρυνση του κύκλου των προσώπων του άρθρου 7 η αναφορά σε κάποιον που ανήκει στη σχέση της λεγόμενης «τριγένειας», δηλαδή πρόσωπο πιο μακρινό και από τους «καταχρηστικούς» αγχιστείς (λ.χ. αδέρφια συζύγων), οι οποίοι σημειωτέον ότι αν και συνδεδόμενοι στενότερα με το συμβολαιογράφο από ότι ο σύγγαμβρός του, εν τούτοις δεν περιλαμβάνονταν στα πρόσωπα που θεμελιώναν κώλυμα.

β. Προς τη σωστή μεν κατεύθυνση έγινε και η προσθήκη «ή θετό τέκνο» του συμβολαιογράφου, καθώς ο προϊσχύσας κώδικας είχε ανεξήγητα και αδικαιολόγητα παραλείψει εντελώς τους εξ υιοθεσίας συγγενείς.

Ο νέος όμως κώδικας δεν έπρεπε να περιοριστεί στον πρώτο βαθμό και μάλιστα μόνο προς κατιόντα (γιατί άραγε όχι και θετό γονέα του συμβολαιογράφου;).

Μετά τη ριζική τροποποίηση του δικαίου της υιοθεσίας με το ν. 2447/96 και ιδίως ενόψει του νέου άρθρου 1561 ΑΚ που εντάσσει τον ανήλικο υιοθετούμενο πλήρως στην οικογένεια του θετού γονέα, πρέπει να δεχθούμε ότι η ατυχής διατύπωση της διατάξεως αναφέρεται μόνο στην υιοθεσία *ενηλίκου*, περιλαμβάνοντας πάντως εκεί (με διασταλτική ερμηνεία) και τον θετό γονέα, ενώ επί υιοθεσίας *ανηλίκου* το κώλυμα εκτείνεται ως τον τρίτο βαθμό¹⁶, όπως και επί συγγένειας εξ αίματος, με την οποία εξομοιώνεται πλέον κατά τα εκτεθέντα η συγγένεια εξ υιοθεσίας.

γ. Όπως και στον προϊσχύσαντα κώδικα, άστοχη είναι και στο νέο η χρήση του

15. Για τον όρο αυτό βλ. Μείζον Ελληνικό Λεξικό Τεγόπουλου - Φυτράκη 2η έκδ. 1999.

16. Προς τριπλή κατεύθυνση: Πρώτον, ο συμβολαιογράφος που είχε υιοθετηθεί ανήλικος κωλύεται να ενεργήσει όταν εμφανίζονται συγγενείς μέχρι τρίτου βαθμού από την οικογένεια του θετού γονέα του. Δεύτερον, συμβολαιογράφος κωλύεται όταν εμφανίζεται ενώπιόν του θετό τέκνο συγγενούς του εξ αίματος μέχρι δευτέρου βαθμού (το θετό τέκνο εκείνου θα είναι τρίτου βαθμού συγγενής του συμβολαιογράφου). Και τρίτον, συμβολαιογράφος υιοθετημένος ανήλικος, κωλύεται όταν εμφανίζεται ενώπιόν του ο σύζυγος του θετού γονέα ή σύζυγος ενός εκ της υιοθεσίας συγγενούς του μέχρι τρίτου βαθμού, λόγω αγχιστείας, αφού παρά το γράμμα του νέου άρθρου ΑΚ 1462 (παλαιό ΑΚ 1464 που με το ν. 3089/02 άλλαξε αριθμό δίχως μεταβολή του περιεχομένου) ορθό είναι ενόψει του άρθρου ΑΚ 1561 να δεχθούμε ότι αγχιστεία συνδέει το σύζυγο και με τους εξ υιοθεσίας ανήλικους συγγενείς του άλλου συζύγου, όχι μόνο με τους εξ αίματος (βλ. Κ. Παναγόπουλο, Digesta 2, 1999, σελ. 58-60).

όρου «δικαιοπρακτεί»¹⁷. Δεν αξιοποιήθηκε δυστυχώς ούτε με τούτη την ευκαιρία από το σύγχρονο νομοθέτη η παρατήρηση που έγινε πολύ νωρίς, υπό την ισχύ ακόμη του Οργανισμού των Δικαστηρίων και Συμβολαιογράφων του 1835, ότι εδώ νοούνται όχι μόνο όσοι συνάπτουν συμβάσεις ή, γενικότερα, δηλώνουν τη δικαιοπρακτική τους βούληση, αλλά και κάθε ενδιαφερόμενος για τη διενέργεια συμβολαιογραφικών πράξεων οποιουδήποτε είδους¹⁸, δηλαδή και αυτών που περιέχουν διαδικαστική πράξη, όπως λ.χ. η δικαστική πληρεξουσιότητα, η κατακυρωτική έκθεση κλπ ή είναι «γυμνές» (αμιγείς), μη περιέχουσες ούτε δικαιοπραξία ούτε διαδικαστική πράξη, όπως λ.χ. η σύνταξη διαμαρτυρικού, η βεβαίωση της χρονολογίας ιδιωτικού εγγράφου, η κλήρωση προς λύση κοινωνίας κ.λπ.¹⁹.

Αντί λοιπόν της διατύπωσης «αυτός που δικαιοπρακτεί» στο άρθρο 7 παρ. 1 ή «τους δικαιοπρακτούντες» στο άρθρο 10 παρ. 2, ορθότερη θα ήταν η φράση «πρόσωπα που εμφανίζονται» ενώπιον του συμβολαιογράφου (πρβλ. άρθρο 11 παρ. 4 του κώδικα).

5. Στο άρθρο 11 προστέθηκαν παράγραφοι 6 & 7, εκ των οποίων η πρώτη αντιστοιχεί, με διαφοροποιημένη διατύπωση, στην παρ. 4 του άρθρου 14 του προϊσχύσαντος κώδικα και ορίζει ότι: «*το πρωτότυπο, τα αντίγραφα και τα απόγραφα των συμβολαίων σφραγίζονται με τη σφραγίδα του συμβολαιογράφου σε κάθε υπογραφή αυτού*».

Η μεταφορά της διατάξεως στο άρθρο 11, ως έκτη παράγραφος αυτού, και η διαφοροποίηση στη διατύπωσή της ήταν απαραίτητες για την αποσαφήνιση ότι πρέπει να σφραγίζεται και το πρωτότυπο, καθώς η προηγούμενη ένταξή της στο άρθρο 14 με τον υπέρτιτλο «έκδοσις αντιγράφων», αφενός και, αφετέρου, η παράλειψη ρητής μνείας του πρωτοτύπου οδήγησαν στην παραδοχή²⁰ ότι με τη φράση «παν έγγραφον» εννοούνται τα αντίγραφα ή οι βεβαιώσεις της πρώτης παραγράφου εκείνου του άρθρου και όχι το πρωτότυπο του συμβολαίου που, όντως, στην πράξη δεν σφραγιζόταν υπό την ισχύ του προϊσχύσαντα κώδικα, αλλά έφερε μόνο τις υπογραφές όλων.

6. Η παράγραφος 5 του άρθρου 29 προβλέπει τη δυνατότητα να χορηγηθεί «*εκπαιδευτική άδεια μέχρι δυο χρόνια σε συμβολαιογράφο που επιθυμεί να ακολουθήσει μεταπτυχιακές σπουδές*».

Ο καθορισμός διετίας ως μέγιστη διάρκεια της εκπαιδευτικής άδειας είναι

---

17. Πρβλ. και άρθρο 10 παρ. 2 του κώδικα («δικαιοπρακτούντες»).

18. Βλ. Κ. Σιφναίο, ΟργΔικΣ 4η έκδ. 1958 σελ. 69. Θανόπουλο - Λειβαθινό, Ο συμβολαιογράφος 1952 σελ. 168.

19. Για τις «γυμνές» (αμιγείς) συμβολαιογραφικές πράξεις βλ. Κ. Παναγόπουλο, Συμβολαιογραφική ακυρότητα σελ. 44 επ.

20. Βλ. προηγούμενη σημ. σελ. 121 σημ. 258.

αδικοιολόγητα ανελαστικός. Με την καθιέρωση των Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών και στις τρεις πλέον Νομικές Σχολές της Χώρας, αλλά και στο Πάντειο Πανεπιστήμιο (για πτυχιούχους Νομικών Σχολών), η διετία είναι αμφίβολο αν επαρκεί και για τη λήψη διπλώματος του πρώτου μόλις επιπέδου (αντίστοιχο του Master) που συνιστά πλέον απαραίτητη προϋπόθεση για την εκπόνηση, σε δεύτερο επίπεδο, διδακτορικής διατριβής.

7. Το άρθρο 38 φέρει τον τίτλο «ευθύνη συμβολαιογράφου». Όμως το εντελώς εξειδικευμένο περιεχόμενό του δεν ανταποκρίνεται στον τίτλο, αφήνοντας εκτός της ρυθμίσεώς του το κατ' εξοχήν ζήτημα ευθύνης που θα ανέμενε κανείς να καταλαμβάνει, δηλαδή της αστικής ευθύνης του συμβολαιογράφου, το οποίο έχει γίνει εξάλλου εξαιρετικά επίκαιρο μετά την ψήφιση του ν. 2251/1994. Οι συντάκτες του κώδικα, ασφαλώς ενήμεροι του προβληματισμού²¹ αναφορικά με το αν το άρθρο 8 αυτού του νόμου (για την ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες) εκτοπίζει ή όχι τη γνωστή ρύθμιση του άρθρου 73 ΕνΚΠολΔ, είχαν την ευκαιρία να δώσουν νομοθετική λύση, πράγμα που απέφυγαν.

8. Το δεύτερο εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 40 προβλέπει ότι «ειδικοί νόμοι, προεδρικά διατάγματα ή υπουργικές αποφάσεις που μειώνουν τα δικαιώματα του συμβολαιογράφου δεν ισχύουν αν δεν έχουν υπογραφεί από τον Υπουργό Δικαιοσύνης».

Προδήλως παραβλέπεται ότι τυχόν αποκλίνοντες μελλοντικοί νόμοι, ως νεότεροι και ειδικότεροι, θα υπερισχύσουν της διατάξεως αυτής δίχως άλλο, κατά τα διδασκόμενα στη μεθοδολογία του Δικαίου. Περισσότερο ρεαλιστική ήταν η lex imperfecta της αντίστοιχης παρ. 4 του άρθρου 95 του προϊσχύσαντος κώδικα, σύμφωνα με την οποία «πρότασις νόμου αναφερομένη εις καθορισμόν δικαιωμάτων συμβολαιογράφου δέον να προσυπογράφεται απαραίτητως υπό του Υπουργού Δικαιοσύνης».

9. Μεθοδολογικού χαρακτήρα είναι και η παρατήρηση που αφορά το άρθρο 47, κατά το οποίο «κανείς δε διώκεται δεύτερη φορά για το ίδιο πειθαρχικό αδίκημα».

Πιο εύστοχη θα ήταν νομοτεχνικά η διατύπωση: «νέα δίωξη για το ίδιο πειθαρχικό αδίκημα είναι απαράδεκτη», ώστε η ρύθμιση να προσλάβει την ενδεδειγμένη δομή δευτερεύοντος κανόνα δικαίου (που προβλέπει κύρωση, εδώ το απαράδεκτο) και όχι πρωτεύοντος που περιορίζεται στην απαγγελία της απαγορεύσεως.

10. Οι δυο πρώτες παράγραφοι του άρθρου 52 ορίζουν:

---

21. Πρβλ., προ της ψηφίσεως του νέου κώδικα συμβολαιογράφων, ΟλομΑΠ 18/1999 Digesta 2 (1999) σελ. 109 επ. και Ι. Σχινά, Ιδέες και κατευθύνσεις του ν. 2251/2004 Digesta 1 (1998) σελ. 5 προς 6, για δε την ευθύνη των δικηγόρων (mutatis mutandis άρα και των συμβολαιογράφων) Αστ. Γεωργιάδη, Η ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες ΝΟΜΟΣ τ. 5 Αφιέρωμα στην Αλίκη Κιάντου Παμπούκη 1998 σελ. 143 επ. και Κ. Παναγόπουλο, Η ευθύνη του δικηγόρου και του συμβολαιογράφου Digesta 1 (1998) σελ. 36 επ.

«1. Η άρση του ποινικά κολασίμου της πράξης με οποιονδήποτε τρόπο ή η μεταβολή των συνεπειών της ποινικής καταδίκης δεν καταργούν το πειθαρχικώς κολάσιμο της πράξης εφόσον δεν υπάρχει ρητή γι' αυτό μνεία στο σχετικό διάταγμα.

2. Για αδίκημα που έχει κριθεί τελεσίδικα από τα αρμόδια πειθαρχικά συμβούλια δεν επιτρέπεται η άσκηση νέας πειθαρχικής δίωξης και αυτή που ασκήθηκε τίθεται στο αρχείο».

Στην πρώτη παράγραφο, η φράση «εφόσον δεν υπάρξει ρητή γι' αυτό μνεία στο σχετικό διάταγμα» (που προστέθηκε στην κατά τα λοιπά όμοια αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 49.1 του προϊσχύσαντος κώδικα) εννοεί προφανώς το προεδρικό διάταγμα παροχής χάριτος. Όμως αυτό μπορεί να αφορά μόνο τη δεύτερη περίπτωση (μεταβολή των συνεπειών κλπ), ενώ η πρώτη (άρση του ποινικά κολασίμου) θα μπορούσε να γίνει μόνο με νόμο *in abstracto* και όχι με διάταγμα *ad hoc*.

Η δεύτερη παράγραφος (αντίστοιχη της οποίας δεν υπήρχε στην προϊσχύσασα ρύθμιση) νομοτεχνικά άρμοζε στο άρθρο 47, το οποίο αν είχε διατυπωθεί αρτιότερα (βλ. αμέσως παραπάνω αριθ. 9) θα την καθιστούσε μάλιστα εντελώς περιττή.

11. Το άρθρο 61 ορίζει στο στοιχείο β' της πρώτης παραγράφου ότι: *«στο αρμόδιο πειθαρχικό συμβούλιο ή στο δικαστήριο για εκδίκαση ορισμένης πειθαρχικής υπόθεσης δεν μετέχουν ... οι κατ' ευθεία γραμμή εξ αίματος απεριορίστως ή εκ πλαγίου έως και τον τέταρτο βαθμό ή εξ αγχιστείας έως και το δεύτερο βαθμό συγγενείς, καθώς και ο σύζυγος του διωκομένου ή του καθ' ού στρέφεται το αδίκημα».*

Επαναλαμβάνοντας ο νομοθέτης δίχως καμία διαφοροποίηση την προϊσχύσασα ρύθμιση (αντίστοιχο άρθρο 58 ν. 670/77) δεν έλαβε υπόψη τη μεταρρύθμιση του δικαίου της υιοθεσίας με το ν. 2447/96 και δεν προσέθεσε, ως όφειλε, τους εξ υιοθεσίας συγγενείς στα αναφερόμενα πρόσωπα.

Για όσους λόγους εκτέθηκαν ήδη παραπάνω (στον αριθ. 4 β και στη σημ. 16), προς εναρμόνιση της ρυθμίσεως με το νέο άρθρο 1561 ΑΚ (άρθρο 1 ν. 2447/96) πρέπει ερμηνευτικά να δεχθούμε ότι το κώλυμα συμμετοχής στα ανωτέρω όργανα εκτείνεται και στους εξ υιοθεσίας ανηλίκου συγγενείς των εμπλεκομένων, στην ίδια έκταση που προβλέπεται και για τους συγγενείς εξ αίματος.